

CONSFĂTUIREA CONFIDENȚIALĂ A PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN LA TIMIȘOARA (1901)

Refluxul luptei naționale a românilor transilvăneni, început la scurt timp după Congresul naționalităților din 1895 și după eliberarea memorandumistilor înțemnițați și care va dura pînă în ianuarie 1905, este cunoscut în literatura de specialitate ca perioada crizei Partidului Național Român și a trecerii de la pasivism la activism¹.

Începută încă înainte de procesul memorandumist și izbucnită pe față după eliberarea memorandumistilor, criza ce a cuprins Partidul Național Român din Transilvania s-a datorat unor diverse cauze². Dintre acestea, noi considerăm ca determinantă pentru criză, existența în sinul Partidului Național Român a concepțiilor diferite privitoare la ajutorul pe care-l putea primi lupta de eliberare națională, pentru unirea Transilvaniei cu România, din partea partidelor de guvernămînt de la București. Pentru aderenții președintelui Ioan Rațiu (George Pop de Băsești, Teodor Mihali, Iuliu Coroianu etc.), ajutorul era necesar din partea ambelor partide de guvernămînt. În schimb pentru gruparea tribunistă (Ioan Slavici, Eugen Brote, Septimiu Albini, Ioan Russu-Șirianu etc., la care ulterior au mai aderat Vasile Mangra și Vasile Lucaciu), acest ajutor nu putea veni decît din partea Partidului Național-Liberal.

Cu toate că „Tribuna” de la Sibiu fusese declarată organul Partidului Național Român, ea devenise prin intermediul grupării din jurul ei și interpretul Partidului Național-Liberal în Transilvania³, care le dădea speranța că prin venirea sa la conducerea țării, se va înfăptui desăvîrșirea unității naționale a poporului român⁴.

¹ A se vedea lucrările mai noi: L. Botezan, *Contribuții la studiul vieții politice a Transilvaniei din anii 1895—1898*, în *AIIC XIII* (1970), p. 213—242 și L. Boia, *Contribuții privind criza Partidului Național Român și trecerea de la pasivism la activism (1895—1905)*, în *Studii*, t. 24 (1971), nr. 5, p. 963—984.

² L. Botezan, *op. cit.*, p. 238—239; L. Boia, *op. cit.*, p. 963—968.

³ I. Slavici, „*Tribuna*” și *tribuniști*, Orăștie, 1896, p. 48—49; S. Stoica, *Mileniul*, Cluj, 1934, p. 26; M. Constantinescu și G. Penelea, *Insemnările din închisoarea de la Seghedin, ale doctorului Ioan Rațiu*, în *Studii*, t. 18 (1965), nr. 2, p. 355—356; L. Botezan, *op. cit.* p. 223—224.

⁴ Astfel într-o scrisoare din 8 noiembrie st.n. 1893 către Gheorghe C. Cantacuzino — fruntaș politic liberal — Ioan Russu-Șirianu mărturisea că „peste tot, oamenii noștri așteaptă foarte mult de la o luptă națională ce să se dea în unire cu dvoastră, din regatul liber” (Biblioteca Academiei R.S.R., București, mss. Coresp., nr. 79482).

Intr-o scrisoare redactată la București în cursul lunii octombrie 1894, Eugen Brote — „căpitanul“ pro-liberalilor transilvăneni — îi mărturisea lui Septimiu Albini că liberalii veniți la guvern: „sunt hotărâți să țină chestiunea națională tot așa de sus, și să împingă lucrurile pînă la ruperea relațiilor cu Austro-Ungaria. Dar nici nu pot altfel, dacă nu voesc să fie blăstâmați de întreaga românie... După părerea mea nouă nu rămîne decît să ne aruncăm «mit Kind und Kegel» în brațele liberalilor și să hotărîm cumpăna în favoarea lor. Regele Carol nu poate dacă își iubește tronul, decît să se pună în fruntea tuturor românilor. Ungaria nu se mai află numai în fața noastră ci și a României adecă a româniei; Austro-Ungaria și Tripla Alianță să caute la a descurca situațiunea nouă, n-are să ne doară pe noi *capul ei*“⁵.

Jocul politic al liberalilor lui Dimitrie A. Sturdza, care în lupta pentru răsturnarea guvernului conservator n-au pregetat să antreneze și Partidul Național Român din Transilvania, i-a diminuat acestuia din urmă rolul de conducător al luptei românilor pentru drepturi politice. Atare situație, pe care gruparea președintelui Ioan Rațiu din sinul Comitetului central al Partidului Național Român o tolerase cîtva timp, se datora și faptului că, în opoziție, liberalii duceau o vie campanie favorabilă problemei naționale din Transilvania⁶, iar încercările făcute de Ioan Rațiu în anii 1893—1895, de a înlătura pe pro-liberalii transilvăneni de la „Tri-buna“, n-au ajuns la nici un rezultat, pentru că declanșarea unui conflict serios tocmai în faza finală a mișcării memorandiste nu era de loc binevenită⁷. Cuvîntul de ordine, acela ca înainte de toate să se păstreze „solidaritatea națională“, a fost și de data aceasta lozinca salvatoare pentru unitatea partidului, dar nu pentru mult timp.

Grațierea memorandiștilor întemnițați (la 16 septembrie 1895) va aduce după sine din partea grupării lui Ioan Rațiu începerea acțiunii de zăgăzuire a influenței nefaste a lui D. A. Sturdza în afacerile interne ale Partidului Național Român. Și de unde pînă în toamna anului 1895, conflictul din sinul partidului rămăsese într-o stare latentă, el a izbucnit fățiș după 15 noiembrie 1895 camuflat sub denumirea de *criza „Tri-bunei*“⁸.

În România, Partidul Național-Liberal ajuns la putere în 4 octombrie 1895 va declara oficial că se va abține de la orice amestec în treburile interne ale Austro-Ungariei, ținînd cont de angajamentele externe ale României și de situația internațională⁹. Această întorsătură în politica Partidului Național-Liberal care, venit la guvern, nu-și mai putea

⁵ Biblioteca Academiei R.S.R., București, mss. Coresp., nr. 27071.

⁶ N. Filipescu, *Discursuri politice*, vol. I. (1888—1901), București, 1912, p. 498—500; T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, București, 1925, p. 307—328; T. P. Lungu, *Viața politică a României de la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1888—1899)*, București, 1967, p. 159—169, 212—213; M. Constantinescu și G. Penelea, *op. cit.*, p. 356—358.

⁷ L. Boia, *op. cit.*, p. 964—967.

⁸ S. Stoica, *op. cit.*, p. 43; L. Boia, *op. cit.*, p. 968.

⁹ N. Filipescu, *op. cit.*, p. 500—502; T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 329—336; T. P. Lungu, *op. cit.*, p. 200—212.

permite să sprijine mișcarea națională din Transilvania, i-a adus într-o situație deosebit de delicată pe pro-liberali. Cu această ocazie, într-o scrisoare redactată din Sibiu la 4/16 octombrie 1895, Ioan Russu-Șirianu îl întreba pe Gheorghe C. Cantacuzino (devenit acum ministru de finanțe în guvernul lui D. A. Sturdza) dacă „și în privința politicii naționale a noastre, ținem tonul de pînă aici, luînd negreșit, un ton mai potrivit situației sale guvernamentale, — ori împrejurările vor impune o rezervă mai accentuată? Aceasta pentru ca să știu cum să soriu, cînd vom avea cîte ceva ce socotim necesar să se publice”¹⁰.

Gruparea pro-liberală, neputîndu-se rupe însă de Partidul Național-Liberal de care era legată prin diverse fire¹¹, a încercat să adapteze programul național transilvănean politicii oficiale liberale. Această concordantă implica însă renunțarea la pasivism și deci participarea la viața politică a statului, ce aducea după sine recunoașterea de fapt, dacă nu de drept, a regimului dualist, abandonarea autonomiei Transilvaniei și de aici realizarea unei înțelegeri cu oficialitățile maghiare, bineînțeles pentru îmbunătățirea situației românilor din monarhia austro-ungară.

Noua mișcare începută de pro-liberali la sfîrșitul anului 1895¹² era de fapt neunitară și neprecizată pe deplin. Abia prin întemeierea „Tribunei poporului” la Arad în 1897, noul activism își face treptat apariția, el fiind îmbrățișat la începutul secolului al XX-lea de „tot felul de elemente, pe lîngă oameni cinstiți și de bună credință, [de] multe elemente dubioase și unele de-a dreptul destructive”¹³. Astfel că, principala cauză a declanșării crizei Partidului Național Român, manifestată prin divergențele dintre cele două grupări amintite cu privire la atitudinea lor față de partidele politice din România, se va reflecta, de la sfîrșitul anului 1895, și în ciocnirea dintre vechea tactică pasivistă susținută de gruparea lui Ioan Rațiu și noul activism promovat pentru început numai de pro-liberalii transilvăneni.

Aceste două grupări ale Partidului Național Român, chiar dacă uneori au mers pe căi diferite, ambele au luptat pentru realizarea aspirațiilor naționale românești. Ele de altfel vor încerca mereu în această perioadă, să stabilească unitatea și disciplina de partid. Au loc în cadrul Comitetului central, ca și în întregul partid, frămîntări, dezbateri, căutări privind soluțiile, formele, metodele de acțiune și căile de rezolvare a problemei naționale transilvănene — toate fiind legate de fapt de tactica partidului. Datorită însă interzicerii funcționării Partidului Național Român la 16 iunie 1894 de către Ministerul de Interne al Ungariei, precum și crizei amintite, acesta nu s-a putut întruni în conferințe naționale, activitatea lui limitîndu-se la cîteva acțiuni datorate unor întruniri, con-

¹⁰ Biblioteca Academiei R.S.R., București, mss. Coresp., nr. 79506.

¹¹ Vezi printre altele corespondența lui Eugen Brote cu Ion Bianu (Biblioteca Academiei R.S.R., București, mss. Coresp., nr. 55483—55573).

¹² Vezi Arhiva Bibliotecii Mitropolitane Sibiu, fond V. Mangra, doc. nr. 214 și 214/1.

¹³ V. Branîște, *Amintiri din închisoare (Insemnări contemporane și autobiografice)*, București, 1972, p. 422.

sfătuirii intime și schimburi de scrisori ale fruntașilor politici români pentru a stabili căile de urmat¹⁴. Una din aceste întruniri, deosebit de importantă pentru înfruntarea dintre pasiviști și activiști, a fost și consfătuirea confidențială a Partidului Național Român din 1901 de la Timișoara. Avînd la dispoziție procesul verbal (copie autentică) încheiat la această consfătuire¹⁵, bazîndu-ne pe cuprinsul său și al altor documente inedite ori materiale tipărite, este prezentată atitudinea oamenilor politici români în preajma ciclului parlamentar 1901—1905.

Apropierea noilor alegeri parlamentare din toamna anului 1901 dezlanțuie în viața politică a românilor transilvăneni discuții aprinse în jurul adoptării unei tactici active, sau a unei tactici pasive, de boicotare a alegerilor parlamentare și deci de neparticipare la astfel de manifestări. Începe o susținută campanie de presă, care a ținut să discute obiectiv și cu temeinicie chestiunea activității sau a pasivității parlamentare. Tot mai des și mai curajos se ridicau voci pentru abandonarea politicii de pasivitate, cerînd Comitetului central al partidului să pornească la acțiuni deschise. Presa activistă, îndeosebi „Tribuna poporului“ din Arad, „Telegraful român“ din Sibiu, „Activitatea“ din Orăștie, „Controla“ de la Timișoara, precum și cercuri din ce în ce mai largi argumentau necesitatea participării la alegerile parlamentare din toamna anului 1901 și a schimbării programului Partidului Național Român de la 1881, mai ales a punctelor referitoare la autonomia Transilvaniei și a pactului dualist¹⁶. Pasiviștii, care urmăreau, de altfel ca și activiștii, realizarea aspirațiilor naționale românești, susțineau însă pe baza programului din 1881 necunoașterea regimului dualist, obținerea autonomiei Transilvaniei și neparticiparea la alegeri și la viața parlamentară. Ei erau reprezentați acum de gruparea lui Ioan Rațiu prin „Tribuna“ de la Sibiu, de Aurel Mureșianu prin „Gazeta Transilvaniei“, precum și de gruparea românilor bănățeni din jurul ziarului „Drapelul“ de la Lugoj¹⁷.

Pentru început, gruparea pasivistă, care deținea de fapt și funcțiile cheie în sinul Comitetului central al Partidului Național Român, invită pe fruntașii vieții politice românești din Transilvania la o consfătuire confidențială fixată la 6 iunie 1901 în Cluj. Adresa întocmită la Cluj în 10 mai 1901 era semnată de Ioan Rațiu, George Pop de Băsești, Teodor

¹⁴ M. Constantinescu și Gh. Penelea, *op. cit.*, p. 353—356; N. Bărbuță, *Date noi referitoare la Conferința intimă a fruntașilor Partidului Național Român, ținută la Sibiu în 14 iunie 1899*, în *Cumidava II* (1968), p. 155—160; L. Botezan, *op. cit.*, p. 214, 224—238; *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918* (sub red. I. Popescu-Puțuri și A. Deac), București, 1970, p. 263—265; L. Boia, *op. cit.*, p. 966—980.

¹⁵ Documentul se află în colecțiile Muzeului de Istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2663.

¹⁶ A se vedea: *Tribuna poporului*, V (1901), nr. 78, 98—99; *Telegraful român XLIX* (1901), nr. 1—2, 14—20; *Activitatea*, I (1901), nr. 1; *Controla*, VII (1901), nr. 56; L. Boia, *op. cit.* p. 970—982.

¹⁷ A se vedea: *Tribuna*, XVIII (1901), nr. 33; *Gazeta Transilvaniei*, LXIV (1901), nr. 126—127, 129; *Drapelul*, I (1901), nr. 1.

Mihali, Iuliu Coroianu și Rubin Patiția¹⁸. Scopul acestei consfătuiri era de a se ajunge la o conlucrare solidară, ceea ce s-a și hotărât, „că în *interesul concentrării* Comitetului național, care astăzi este desbinat, să se facă încercarea unei înțelegeri a tuturor membrilor Comitetului“ pentru a cărei executare — după relatarea lui Ioan Rațiu — a fost însărcinată „o delegațiune“¹⁹.

Din cauza unui „morb greu“, Ioan Rațiu n-a putut însă lua parte la consfătuirea confidențială de la Cluj, dar a aprobat „toate hotărârile ce le-a adus această conferință și cu deosebire hotărârea privitoare la înțelegerea tuturor membrilor Comitetului“²⁰. De altfel Ioan Rațiu, dat fiind că starea sănătății nu-i mai permitea să fie și pe mai departe președinte al Partidului Național Român, îl însărcinează pe George Pop de Băsești — vicepreședinte al partidului — să aducă la cunoștința consfătuirii din 6 iunie 1901 că se retrage din această funcție onorifică²¹. Retragerea din fruntea partidului, cum mărturisea Ioan Rațiu în conceptul de scrisoare către G. Novacovici²², „nu înseamnă însă și retragerea de pe cîmpul de luptă“ pe care a luptat 50 de ani“ ca cel mai credincios soldat al poporului român“. Dacă sănătatea îi va permite, scria în același loc Ioan Rațiu: „voiu lupta pînă la cea din urmă răsufare pentru realizarea mărețului ideal al națiunii noastre! Și prevăd că nu e departe timpul cînd luptele noastre seculare vor fi încoronate cu izbînda deplină“²³.

Procesul verbal amintit al consfătuirii confidențiale de la Timișoara, act inedit de o valoare documentară deosebită, ce ne-a parvenit din arhiva personală a lui Ioan Rațiu²⁴, ne va edifica în continuare asupra încercării de a se realiza o înțelegere a tuturor membrilor Comitetului central al Partidului Național Român. Ea a fost de altfel acceptată ca hotărâre a consfătuirii de la Cluj din 6 iunie 1901, la propunerea reprezentanților consfătuirii prealabile de la Lugoj (a românilor bănățeni). În acest sens, consfătuirea de la Cluj l-a însărcinat pe protopresbiterul George Popovici din Lugoj „să convoace bărbații de încredere ai diferitelor grupări ca să aile în înțelegere comună baza concentrării, — bineînțeles — fără alte-

¹⁸ Vezi invitația trimisă lui Vasile Mangra (Arhiva Bibliotecii Mitropolitane Sibiu fond V. Mangra, doc. nr. 286).

¹⁹ Vezi conceptul scrisorii lui Ioan Rațiu din 21 iunie 1901, destinată studentului G. Novacovici la Graz (Muzeul de istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2640).

²⁰ Ibidem. Vezi și scrisoarea lui Teodor Mihali către Ioan Rațiu din 28 mai 1901 (Muzeul de istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2641).

²¹ A se vedea conceptul scrisorii lui Ioan Rațiu, destinată lui George Pop de Băsești, care e scrisă în continuarea conceptului scrisorii către G. Novacovici, purtînd aceeași dată (Muzeul de istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2640). George Pop de Băsești însă, cum recunoaște într-o scrisoare către Ioan Rațiu din 8 august 1901, nu a comunicat consfătuirilor confidențiale de la Cluj și Timișoara intenția președintelui Partidului Național Român de a se retrage din funcție, pe motivul că nu le-a ținut de competente a hotărî în această chestiune (Muzeul de istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2650).

²² Vezi în acest sens și scrisoarea lui G. Novacovici expediată din Graz la 26 iunie st. n. 1901 lui Francisc Hossu-Longin (Biblioteca Centrală Universitară Cluj, mss. 4119, Coresp. Fr. Hossu-Longin, vol. IX, f. 55—59).

²³ Muzeul de istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2640.

²⁴ Idem nr. inv. M. 2663. Vezi și Anexa.

rarea organizației de partid, programului din 1881 și a concluzelor conferențelor naționale²⁵. Convocatorii confidențiale de la Cluj au desemnat de asemenea ca bărbați de încredere pe Augustin Bunea, Dumitru Ciuta, Iuliu Maniu și Teodor Mihali. Pe baza mandatului primit, George Popovici a luat legătura prin intermediul lui Nicolae Oncu cu fruntașii politici din Arad, care au desemnat pentru consfătuirea preconizată pe Vasile Goldiș, Mihail Veliciu și Nicolae Oncu²⁶. Ca reprezentanți ai Banatului i-a invitat pe Coriolan Brediceanu și Valeriu Braniște, delegați ai consfătuirii prealabile din Lugoj, și pe Emanuil Ungureanu din Timișoara. De asemenea, a mai fost invitat și Aurel Mureșianu.

Consfătuirea confidențială convocată de George Popovici din însărcinarea celei de la Cluj din 6 iunie 1901 a avut loc la Timișoara în 13 iulie st.n. 1901. La ea au participat George Popovici, Nicolae Oncu, Coriolan Brediceanu, Augustin Bunea, Mihail Veliciu, Dumitru Ciuta, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș și Valeriu Braniște. Și-au scuzat absența de la consfătuire, fiind împiedecați să participe din diverse motive, Emanuil Ungureanu, Teodor Mihali și Aurel Mureșianu. În schimb, din proprie inițiativă, Vasile Lucaciu, printr-o scrisoare adresată lui Mihail Veliciu, a cărui conținut a fost comunicat la consfătuirea de la Timișoara, solicitat să fie invitat și el. Prezent la Timișoara, Vasile Lucaciu este acceptat să participe la consfătuirea confidențială, dar numai de la punctul al doilea al ordinei de zi. Ordinea de zi propusă de George Popovici în calitate de președinte al consfătuirii, acceptată și apoi discutată de cei prezenți, a fost următoarea: 1) „concentrarea comitetului național“; 2) dezbaterea situației Partidului Național Român în fața noilor alegeri parlamentare; 3) „chestiunea nivelării ostilităților supărăcioase“ în disputa dintre organele de presă care se consideră aderente ale programului național din 1881.

La primul punct al ordinei de zi au avut loc dezbateri prelungite care au constatat unanim „că trebuie să ținem la organizația de partid și că prin urmare concentrarea comitetului național e imperios reclamată de împrejurări“. Divergențele de păreri s-au ivit în problema dacă actuala consfătuire confidențială e îndreptățită să reconstituie Comitetul central al partidului. George Popovici, sprijinit de Coriolan Brediceanu, Iuliu Maniu ș.a., susținea că cei prezenți au mandat de a stabili detaliile refacerii partidului, pe când Vasile Goldiș afirma că acesta este numai dreptul exclusiv al Comitetului central și al conferinței naționale. Vasile Goldiș admitea cel mult ca actuala consfătuire să-și poată exprima o dorință, care în nici un caz să nu oblige Comitetul central a o accepta. În cele din urmă consfătuirea decide în unanimitate la acest punct al ordinei de zi, următoarele: Ioan Rațiu în calitate de președinte al Partidului Na-

²⁵ Citatele fără notă aparțin „Procesului verbal“ anexat.

²⁶ Într-o scrisoare din 26 decembrie 1901 către Eugen Brote, Vasile Mangra îi mărturiște acestuia că nu a fost de acord cu participarea arădenilor la consfătuirea confidențială de la Timișoara, dar că prezența lor acolo a fost condiționată de sistarea atacurilor „Tribunei“ și „Gazetei Transilvaniei“ împotriva lor (Arhiva Bibliotecii Centrale de Stat București, mss. Coresp., nr. 4029).

țional Român este rugat ca în vederea refacerii Comitetului central să convoace o ședință a acestuia; la ședință să fie invitați „fără amânare“ toți membrii Comitetului central aleși în 1892, care mai sînt în viață; cei care nu pot participa la ședință să „declare lămurit“ dacă mai doresc ori nu a face parte din Comitetul central; acei membri din Comitet care nu vor fi prezenți la ședință și nici n-au răspuns la convocare „să se privească de abdicată“.

Consfătuirea confidențială recomandă mai departe, tot la primul punct, că în locul celor decedați ori „abdicată“ să se coopteze membri noi în Comitetul central al partidului, în următoarea proporție după provincii: pentru Ardeal 13 din 25 membri; pentru Banat 6 din 25 de membri, iar pentru părțile ungurene de asemenea 6 din 25 de membri. În acest sens consfătuirea confidențială de la Timișoara invită pe cei prezenți ca în termen de 8 zile să nominalizeze pe acei frunțași politici pe care îi recomandă Comitetului central „ca să-i iee în considerare după posibilitate în locul celor abdicată și decedați“. Delegații ardelenilor (A. Bunea, I. Maniu și D. Ciuta) trebuiau să comunice lista celor 13 membri direct președintelui Ioan Rațiu. Delegații părților ungurene (N. Oncu, M. Veliciu și V. Goldiș), precum și delegații din Banat (C. Brediceanu, G. Popovici și V. Braniște) vor înmîna listele celor 6 frunțași naționali din provinciile ce le reprezentau lui George Popovici, care este însărcinat să aducă numele acestora în cel mai scurt timp la cunoștința lui Ioan Rațiu.

La punctul al doilea al ordinei de zi (de la care începînd participă și Vasile Lucaci) consfătuirea confidențială de la Timișoara, neconsiderîndu-se de competentă a aduce vreo hotărîre în privința atitudinii Partidului Național Român față de noile alegeri parlamentare, decide trecerea peste acest punct, pe care-l lasă spre rezolvare Comitetului central reîntregit.

Ultimul punct al ordinei de zi, menit a încheia disputa dintre organele de presă care se considerau aderente ale programului național din 1881 (propus probabil de arădani — după cum îi mărturisea Vasile Mangra lui Eugen Brote)²⁷, a avut următoarea rezolvare: „s-au obligat“ Nicolae Oncu, Mihail Veliciu și Vasile Goldiș ca bărbați îndreptățiți a trata cu „Tribuna poporului“, Augustin Bunea, Dumitru Ciuta și Iuliu Maniu ca împuterniciți ai proprietarilor „Tribunei“ și Coriolan Brediceanu cu George Popovici de a interveni pe lîngă „Gazeta Transilvaniei“ și „Drapelul“, „ca să intervină ca în coloanele acestor ziare să înceteze atacurile îndreptate contra membrilor partidului național și organelor noastre bisericesti“. Eventualele discuții și luări de poziții critice dintre ele „să se facă între marginile obiectivității și ale bunăvoinței“, iar în cazul, totuși, al atacurilor de rea credință (chiar și personale) ale unui ziar, s-a stabilit ca în principiu celelalte ziare să nu fie îndreptățite a răspunde cu asemenea atacuri. Legat de acestea, la consfătuire s-a exprimat dorința ca, Comitetul central reîntregit „să facă cele necesare pentru instituirea unui

²⁷ Arhiva Bibliotecii Centrale de Stat București, mss. Coresp., nr. 4029.

juriu pentru casurile de controverse între ziarele noastre naționale“. La acest punct în consfătuirea de la Timișoara se aduce în discuție și problema luptelor dintre partidele politice din România, consfătuirea indicând „să se observe strict conclusele conferențelor naționale și enunțiațiunile comitetului național“, care preconizau de fapt neamestecul membrilor Partidului Național Român în aceste lupte. Nemaifiind alte probleme de discutat pe ordinea de zi, George Popovici, mulțumind celor prezenți și enunțând ca verificatori ai procesului verbal redactat de Valeriu Braniște (notar ad hoc) pe Coriolan Brediceanu și Iuliu Maniu, declară consfătuirea confidențială de la Timișoara închisă.

Îndeplinind însărcinarea primită de la consfătuirea intimă din Cluj (6 iunie 1901), George Popovici comunică lui Ioan Rațiu într-o scrisoare redactată la Lugoj în 10 iulie st.v. 1901 rezultatele și hotărârile consfătuirii de la Timișoara²⁸. La scrisoare George Popovici anexează și copia procesului verbal, identică cu originalul și autenticată cu semnătura lui Valeriu Braniște din 10/23 iulie 1901 la Lugoj, care din arhiva personală a lui Ioan Rațiu a ajuns în colecțiile Muzeului de istorie al Transilvaniei din Cluj.

Primii pași spre ralierea tuturor fruntașilor politici români transilvăneni fuseseră făcuți, contrar afirmației lui Vasile Mangra care în scrisoarea amintită din 26 decembrie 1901 către Eugen Brote, susținea că participanții la consfătuirea confidențială de la Timișoara nu s-au înțeles²⁹. Un merit în această acțiune revine și lui George Popovici, cel „care a mijlocit pacea și între luptătorii naționali“, cum îl prezenta „Tribuna poporului“ din Arad³⁰. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor, legată de modul în care s-a realizat reintegrarea Comitetului central al Partidului Național Român în mișcarea națională din Transilvania, ne-am propus să o tratăm într-o lucrare viitoare.

NICOLAE CORDOȘ

ANEXĂ

Proces verbal

COPIE

luat în ședința confidențială ținută la 13 iulie st.n. în Timișoara și convocată de dl dr. George Popoviciu din încredințarea conferinței confidențiale ținute la 6 iunie a.c. în Cluj.

²⁸ Muzeul de istorie al Transilvaniei Cluj, nr. inv. M. 2643. Din ea rezultă că și George Pop de Băsești a primit o „asemenea epistolă”.

²⁹ Vezi Arhiva Bibliotecii Centrale de Stat București, mss. Coresp. nr. 4029.

³⁰ *Tribuna poporului*, nr. 222 din 28 noiembrie/11 decembrie 1901, p. 1.

Prezenți dd: dr. Popoviciu, dr. N. Oncu, Coriolan Brediceanu, dr. Augustin Bunea, Mihai Veliciu, dr. D. Ciuta, dr. Iuliu Maniu, Vasile Goldiș și dr. V. Branisce.

1). Dl dr. G. Popoviciu espune scopul acestei conferențe convocate din însărcinarea conferenței confidențiale ținute la 6 iunie în Cluj în urma convocatorului semnat de dd: dr. I. Rațiu, George Pop de Băsesci, dr. T. Mihali, Iuliu Coroianu și Rubin Patița.

Decizându-se în acea conferință la propunerea esmișilor consfătuirii prealabile din Lugoj, concentrarea comitetului național a fost însărcinată dl dr. G. Popoviciu să convoace bărbații de încredere ai diferitelor grupări ca să afle în înțelegere comună basa concentrării, — bineînțeles — fără alterarea organizației de partid, programului din 1881 și a concluserilor conferențelor naționale.

Pe baza acestui mandat s-au designat din partea convocătorilor conferenței conf. din Cluj bărbați de încredere dnii dr. A. Bunea, dr. D. Ciuta, dr. I. Maniu și dr. T. Mihali.

Dl. dr. G. Popoviciu s-a pus în înțelegere cu fruntașii din Arad prin intermedierea dlui dr. N. Oncu, cari au designat din partea lor pe dnii dr. N. Oncu, M. Veliciu și V. Goldiș.

Mai departe a invitat dl. dr. G. Popoviciu pe esmișii consfătuirii prealabile din Lugoj dd: Cor. Brediceanu și dr. V. Branisce, apoi din Timișoara pe dl. Em. Ungurianu ca reprezentanți ai Bănătului și pe dl. dr. Aurel Mureșianu.

În continuare comunică dl. dr. G. Popoviciu că dnii Em. Ungurianu, dr. T. Mihali și dr. A. Mureșianu fiind împiedecați și-au scuzat absentarea de la conferența prezentă.

Dup — aceste dă cetire dl dr. G. Popoviciu mandatului primit din Cluj, conclusului luat în acea conferență confidențială și răspunsurilor primite din Arad.

În legătură comunică conținutul unei scrisori a dlui dr. V. Lucaciu adresate dlui M. Veliciu în care reclamă ca și dsa să fie invitat la această conferență confidențială.

— Conferența confidențială ia la cunoștință espunerile dlui dr. G. Popoviciu și decide să se abstea de la invitarea dlui dr. V. Lucaciu la acea parte a conferenței care tratează reconcentrarea comitetului național.

2). Dl dr. G. Popoviciu stabilește ordinea zilei în modul următor:

I. Concentrarea comitetului național.

II. Desbaterea situațiunei în fața alegerilor dietale.

III. Chestiunea nivelării ostilităților supărăcioase în discușiunea dintre organele noastre de presă, cari să consideră de aderente ale programului național din 1881.

— Conferența confidențială acceptează ordinea de zi.

3). La p. I. din ordinea de zi să desvoltă o desbatere mai lungă în decursul căreia să constate unanim, că trebuie să ținem la organizația de partid și că prin urmare concentrarea comitetului național e imperios reclamată de împrejurări.

Asupra chestiunii de e îndreptățită actuala conferență conf. să reconstitue comitetul național divergează părerile întrucit de o parte susține dr. G. Popoviciu spriginit de dd: C. Brediceanu, dr. I. Maniu și alții că aju mandat a stabili detaliile reconstruării, pre cînd dl. V. Goldiș representă ideea că aceasta e dreptul exclusiv al comitetului național și a conferențelor naționale și prin urmare dsa nu poate

admite știrbirea organizației de partid. Admite cel mult, ca actuala conf. confidențială să-și exprime o dorință, fără de a obliga comitetul național a accepta cele aici decise.

Luându-se declarațiunile aceste în considerare să decida cu unanimitate următoarele:

— Dl dr. Ioan Rațiu este rugat în calitatea sa ca president al comitetului național, ca în scopul reconstruirii comitetului național să invite fără amânare pe toți membrii comitetului național aleși la 1892 cari mai sunt în viață, cu observarea ca la cas că nu pot participa să se declare lămurit de mai voesc a face parte din comitetul național sau nu, ear la cas că nici nu să presentă la ședință și nici nu răspund să se *privească de abdicăți*.

Conf. confid. recomandă mai departe că în locul celor decedați și abdicăți să se opteze membrii noi în comitet, recomandînd la această reconstruire următorul raport după provincii:

Ardeal:	13 din 25 membrii
Bănat:	6 din 25 membrii
Părțile ungurene:	6 din 25 m.

invitîndu-se delegații prezenți astăzi ca în termin de 8 zile să nomineze numele acelor bărbați fruntași pe cari îi recomandă comitetului național ca să-i iee în considerare după posibilitate în locul celor abdicăți și decedați, anume delegații ardeleni (dr. A. Bunea, dr. I. Maniu și dr. D. Ciuta) să nomineze 13 fruntași naționali din Ardeal și să-i comunice direct dlui president al comitetului național, ear delegații din părțile ungurene (dr. N. Oncu, M. Veliciu și V. Goldiș) precum și delegații din Bănat (Cor. Brediceanu, dr. G. Popoviciu și dr. V. Branisce) să nomineze la mîna dlui dr. G. Popoviciu cite 6 fruntași naționali din provinciile ce le reprezintă, ca să fie luați în considerare după puțință și trebuință la reconstruirea comitetului național.

Dl dr. G. Popoviciu este însărcinat să aducă numele acestor fruntași în cel mai scurt timp la cunoștința dlui dr. I. Rațiu, ca president al comitetului național.

După luarea acestui conclud să suspendă ședința pe 5 min., în care timp invită dl. dr. G. Popoviciu pe dl. dr. V. Lucaciu la ședință.

Dl. dr. V. Lucaciu se presentă.

Redeschizîndu-se ședința se trece la punctul II. din ordinea de zi.

4). Consfătuirea ne considerîndu-se ca competentă a aduce vre-un conclud în privința atitudinii partidului față de alegerile viitoare dietale hotărăsece

— trecerea la ordinea zilei peste acest punct din ordinea zilei, lăsînd în competența comitetului național reconstruit deliberarea asupra demersurilor ce sunt de făcut pentru validitatea pozițiunei noastre ca partid național în sensul programului național, al organizațiunei de partid și al concludelor conferențelor naționale.

5). Trecîndu-se la ultimul punct de la ordinea zilei și ne putîndu-se lua un conclud formal, s-au obligat dnii dr. N. Oncu, M. Veliciu și V. Goldiș, ca bărbați întreprățiți a îngera asupra „Tribunei Poporului“ din Arad, dnii dr. A. Bunea, dr. D. Ciuta și dr. I. Maniu ca mandatarai ai proprietarilor „Tribunei“ din Sibiu, mai departe au luat angageamentul dnii C. Brediceanu și dr. G. Popoviciu de a interveni pre lîngă „Gazeta Transilvaniei“ din Brașov și „Drapelul“ din Lugoj ca

— să intervină ca în coloanele acestor ziare să înceteze atacurile îndreptate contra membrilor partidului național și organelor noastre bisericesti, să ingereze ca eventualele discusiuni și critice să se facă între marginile obiectivității și ale bunăvoinței.

In chestiunea luptelor de partid din România să se observe strict conclusele conferențelor naționale și enunțiațiunile comitetului național.

Ca princip se stabilește ca eventuale atacuri de reacredință și personale din un ziar să nu îndreptățească celelalte ziare a răspunde cu asemenea atacuri.

In fine să exprime dorința, ca comitetul național reconstruit să facă cele necesare pentru instituirea unui juriu pentru casurile de controverse între ziarile noastre naționale.

6) Dl dr. G. Popoviciu mulțumesc celor prezenți și enunțind verificatori pe dd: Cor. Brediceanu și dr. I. Maniu declară, consfătuirea confidențială încheiată.
D.U.S.

Dr. George Popoviciu m.p.
președinte

Dr. Valeriu Branisce m.p.
notar ad hoc

Verificatori
Coriolan Brediceanu m.p.
Dr. Iuliu Maniu m.p.

Pentru conformitate cu originalul: *Dr. Valeriu Branisce*
Lugoj 10/23 iulie 1901 *notar ad hoc*

DIE VERTRAULICHE BERATUNG DER RUMÄNISCHEN NATIONALPARTEI IN TIMIȘOARA, IM JAHRE 1901

(Zusammenfassung)

Wegen der politischen Krise, die nach Freilassung der eingekerkerten Memorandisten offen ausbrach und wegen des Verbots der Rumänischen Nationalpartei Siebenbürgens (16. Juni 1894) konnte die Nationalkonferenz der Partei nicht mehr zusammentreten.

Die Tätigkeit der Partei beschränkte sich daher auf einige Versammlungen, vertrauliche Besprechungen und den Briefwechsel der politischen Führer der siebenbürgischen Rumänen, mit dem Zweck, den weiteren Weg festzulegen. Eine dieser Versammlungen — von besonderer Wichtigkeit wegen des Aufeinanderprallens der passiven mit der aktiven Taktik — war auch die vertrauliche Beratung der Vertreter der Rumänischen Nationalpartei im J. 1901 in Timișoara. Aufgrund der authentischen Kopie des bei dieser Beratung abgefassten Protokolls, anderer unveröffentlichter Dokumente, sowie gedruckten Materials zeigt der Artikel den Versuch der rumänischen Politiker auf, noch vor den Parlamentswahlen von 1901 zu einer solidarischen Zusammenarbeit im Zentralkomitee zu gelangen.